V

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

1. ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ

μεταφρασμένο ἀπὸ τὸ λατινικόν*

Αὐτὸ τὸ ὄνειρο ὁ Σκιπίωνας τὸ διηγᾶται εἰς διαφόρους ἀκροατάς.

Ὅταν ἤτον ὕπατος ὁ Μανίλιος, ἐγὼ ἐπῆγα εἰς τὴν Ἀφρικὴ δήμαρχος, ὡς ἠξεύρετε, εἰς τὸ τέταρτο τάγμα τοῦ στρατεύματος, καὶ δὲν εἶχα ἄλλη προθυμία, παρὰ νὰ σμίξω τὸν βασιλέα Μασινίσσαν, ὁ ὁποῖος διὰ δίκαιες αἰτίες ἦτον ἀκριβὸς φίλος τῆς φαμελιᾶς μου. Καὶ ὡς τὸν εἶδα καὶ μὲ εἶδε, μ' ἀγκάλιασε ὁ γέρος κι ἐδάκρυσε· κι ἔπειτα, κοιτάζοντας τὰ οὐράνια, «Σ' εὐχαριστῶ», εἶπε, «μέγα καὶ ὕψιστε Ἥλιε, εὐχαριστῶ ὅλους τοὺς ἄλλους οὐράνιους Θεούς, ἐπειδὴ πρὶν νὰ χωρίσω ἀπὸ τὴν ζωήν, θωρῶ εἰς τὸ βασίλειόν μου καὶ εἰς τὴν ἰδίαν μου κατοικίαν τὸν Π(όπλιον) Κορνήλιον Σκιπίωνα, μὲ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ὅλος ἀναγαλλιάζω καὶ ξανανιώνω· γιατὶ ποτὲ δὲν βγαίνει ἀπὸ τὸ νοῦ μου ἡ ἐνθύμηση τοῦ ἀγαθοῦ κι ἀνδρειωμένου Σκιπίωνος, τοῦ θείου σου». Ἔπειτα, ἐγὼ διὰ τὸ βασίλειόν του, αὐτὸς διὰ τὴν πολιτείαν μας, ἐρωτηθήκαμε καὶ μὲ τὰ συχνομιλήματα πέρασε ἐκείνη ἡ ἡμέρα.

Ἔπειτα ἀπὸ ἕνα βασιλικὸ δεῖπνο, διὰ πολλὴ νύχτα ἀκόμη ἀκολουθήσαμε τὴν συναναστροφή· ὁ γέροντας δὲν μοῦ ἐμίλιε διὰ ἄλλο, παρὰ διὰ τὸν Ἀφρικανόν, τοῦ ὁποίου ἐνθυμότουν ὄχι μόνο ὅλα του τὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ τὰ λόγια του. Τέλος πάντων, ἀφοῦ ἐπλαγιάσαμε, εὐθὺς δυνατὸς ὕπνος μοῦ ἐβάρυνε τὰ μάτια, ἐπειδὴ κουρασμένος ἤμουνα ἀπὸ τὸν δρόμο καὶ ἀπὸ τὴν πολλὴ κακονύχτια. Στὸν ὕπνο μου μοῦ ἐφάνη (ἴσως ἀπὸ τὰ μιλημένα, ἐπειδὴ οἱ λογισμοὶ τῆς ἡμέρας ξαναπροβαίνουν στὸν ὕπνο τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς ὁ Ἔννιος ἀκοίμητα μελετώντας τὸν Ὅμηρο τὸν ὀνειριαζότων καὶ τὴν νύχτα), λοιπὸν ὁ Ἀφρικανός, λέγω, μοῦ ἐφάνη μὲ ἐκείνη τὴν μορφή, ἡ ὁποία μοῦ ἦτον γνωστὴ πολύτερο ἀπὸ τὴν εἰκόνα του, παρὰ ἀπὸ τὴν ἐνθύμηση τοῦ ἑαυτοῦ του. Καί, ὡς τὸν εἶδα, ἔφριξα· ἀλλ' αὐτός,

– «Ἡσύχασε, μοῦ εἶπε, διῶξε τὸν φόβο καὶ ὅ,τι θέλει σοῦ φανερώσω φύλαξε στὴν ἐνθύμησή σου».

Θωρεῖς αὐτὴν τὴν πολιτείαν, ἡ ὁποία στενοχωρημένη ἀπὸ ἐμὲ νὰ ὑποταχτεῖ εἰς τοὺς Ρωμαίους ξανακαινουργώνει τώρα τοὺς παλαιοὺς πολέμους, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἡσυχάσει; Καὶ μοῦ ἔδειχνε τὴν Καρχηδόνα, καὶ ἦτον καθισμένος εἰς ἕναν ὑψηλὸν τόπον, ὁ ὁποῖος ἦτον ὁλοῦθε χυμένος λαμπράδα[1] κι ἀστέρια. Αὐτὴν τὴν Καρχηδόνα ἐσὺ ἔρχεσαι τώρα νὰ πολεμήσεις σχεδὸν ἁπλὸς στρατιώτης, ἀλλὰ σὲ δύο χρόνους ὕπατος θέλεις γένει καὶ θέλει ἀπὸ τὰ θεμέλια τὴν ἀφανίσεις, καὶ μὲ τὴν ἐδική σου παλληκαριὰ θέλει λάβεις τὸ ἐπώνυμο ὁποὺ ἔχεις κληρονομικὸ ἀπὸ τὴν φαμελιάν σου. Ἀφοῦ καταφανίσεις τὴν Καρχηδόνα καὶ λάβεις τὸν Θρίαμβο καὶ γένεις τιμητής, θέλει ὑπάγεις πρεσβευτὴς εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Ἀσία, εἰς τὴν Συρία, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὄντας ἀκόμη στὰ ξένα ὕπατος θέλει ἐκλεχθεῖς καὶ θέλει τελειώσει ἡ μεγάλη ἁμάχη συντρίβοντας τὴν Νουμαντία. Ἀλλ' ἔπειτα, ἀφοῦ ἀνεβεῖς μὲ τὸ θριαμβικὸ ἁμάξι στὸ Καπιτώλιο, θέλει εὕρεις τὴν πολιτεία συγχυσμένη ἀπὸ τὲς γνῶμες τοῦ ἀνεψιοῦ μου.

Εἰς αὐτὴν τὴν περίσταση κάνει χρεία, ὦ Ἀφρικανέ, νὰ δείξεις τὸ φῶς τῆς ψυχῆς σου καὶ τὴν φρονιμάδα σου. Ἀλλ' εἰς αὐτοὺς τοὺς καιροὺς βλέπω σχεδὸν εἰς δύο νὰ λυγιέται τὸ ριζικό. Ἐπειδή, ἀφοῦ ἡ ἡλικία σου ἰδεῖ ἑφτὰ φορὲς ὀχτὼ χρονῶν νὰ ἔβγουν τὰ γυρίσματα τοῦ ἥλιου, καὶ αὐτοὶ οἱ δύο ἀριθμοί, οἱ ὁποῖοι διὰ διάφορες αἰτίες νομίζονται τέλειοι, φέρουν εἰς ἐσὲ τὴν ὁλότητα τοῦ διορισμένου καιροῦ, ἐτότες εἰς ἐσὲ καὶ εἰς τὸ ὄνομά σου ὅλη ἡ χώρα θέλει γυρίσει τὰ μάτια· ἐσὲ ἡ Γερουσία, ἐσὲ οἱ ἀγαθοὶ πολίτες, ἐσὲ οἱ σύμμαχοι, ἐσὲ οἱ Λατίνοι θέλει ζητοῦν. Μόνος ἐσὺ θέλει εἶσαι, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θέλει θεμελιώνεται ἡ σωτηρία τῆς ἐπικρατείας καί, διὰ νὰ κοντολογάω, δυχτάχτορας ἀφοῦ γένεις, μὲ ἄκρα ἀρετὴ θέλε: ξαναστήσεις τὴν Διοίκηση, ἂν τύχει καὶ ξεφύγεις τὰ ἀσεβῆ χέρια τῶν συγγενῶν σου.

Εἰς αὐτὰ τὰ ὕστερα λόγια οἱ ἀκροαταὶ τοῦ Σκιπίωνος, καὶ ὁ Λαίλιος μάλιστα, ἐβαριοαναστενάξανε· ἀλλ' ὁ Σκιπίωνας χαμογελώντας: Περικαλῶ, εἶπε, μὴ μὲ πάρτε τὸν ὕπνο, ἂς εἶναι εἰρήνη στὰ πράγματα, καὶ ἀκούσετε τὰ λοιπά.

---

* Μετάφραση ἀπὸ τὰ λατινικὰ τοῦ γνωστοῦ ἔργου τοῦ Κικέρωνα (M.T. Ciceronis «Sionnium Scipionis»). Στὸ αὐτόγραφο τοῦ Γερτσέτη, ποὺ σώζεται στὸ ἀρχεῖο μακεφφ. 17 | 3 λευκά, ἡμίκλαστα καὶ γραμμένα δίπλευρα, δὲν ἀναφέρεται ἡ χρονολογία τῆς μετάφρασης. Σὲ ἄλλο αὐτόγραφο τοῦ ἴδιου ἔργου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο διασώθηκαν μόνο δύο φύλλα (32 × 20) εἶναι γραμμένος ὁ τίτλος ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Γερτσέτη. Τὸ κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε ἀπὸ μᾶς. Βλ. «Γεώργιος Γερτσέτης. Ἀνέκδοτα κείμενα», ὅ.π., σσ. 127 - 135.

1. Ἀρχικὰ εἶχε γράψει: φωτοχυσιά.

Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶσαι, ὦ νέε Ἀφρικανέ, προθυμότερος εἰς τὸ καλὸ τῆς πολιτείας, ἤξευρε ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εὐεργετήσουν τὴν πατρίδα, ἐδῶ εἰς τὰ οὐράνια τοὺς εἶναι ἀφιερωμένος τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον μακαρία ζωὴ παντοτινὰ θέλει χαίρονται. Δὲν εἶναι γλυκύτερο πρᾶγμα εἰς τὸν Παντοκράτορα Θεό, παρὰ αἱ ἕνωσες καὶ οἱ ἀδελφότητες πολλῶν ἀνθρώπων ὑποκάτω σὲ νόμους, ὁποὺ ἐσεῖς καλεῖτε πολιτεῖες, οἱ σωτῆρες καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν ὁποίων ἀπ' ἐδῶ στελμένοι, ἐδῶ θέλει μετανέβουνε.

Ἀγκαλὰ καὶ τὰ λόγια του νὰ μὲ εἶχαν συγχύσει, ὄχι διὰ τὸν φόβον τοῦ θανάτου, ἀλλὰ διὰ τὴν προδοσία τῶν συγγενῶν μου, μ' ὅλον τοῦτο, ἀκολούθησα νὰ τοῦ μιλῶ καὶ τὸν ἐρώτησα, ἂν αὐτὸς ἀληθινὰ ἐζοῦσε καὶ οἱ ἄλλοι τοὺς ὁποίους νομίζουμε σκόνη τῆς γῆς. Ζοῦνε, μάλιστα, μοῦ ἀπεκρίθη, κι ἀπὸ τὴν σάρκα, ὡς ἀπὸ μίαν φυλακὴν ἐπετάχτηκαν. Αὐτὴ τὴν ὁποίαν ἐσεῖς λέγετε ζωὴ εἶναι θάνατος. Νά, κοίτα τὸν πατέρα σου, ὁποὺ ἔρχεται πρὸς ἐσέ ! Καὶ ὡς τὸν εἶδα, μυριοέχυσα τὰ δάκρυα· ἀλλ' ὁ καλός μου πατέρας ἀγκαλιάζοντάς με καὶ φιλώντας με μὲ ἐστεναχωροῦσε νὰ μὴ κλαίω.

Κι ἐγὼ εὐθὺς ὁποὺ ἔπαψα τὰ δάκρυα κι ἠμπόρεσα νὰ ξαναλάβω τὴν μιλιάν μου : «Παρακαλῶ, εἶπα, ἁγιώτατε καὶ καλέ μου πατέρα, ἂν ἐδῶ μὲ ἐσᾶς εἶναι ἡ ζωή, ὡς λέγει ὁ Ἀφρικανός, τὶ ἄλλο βραδιάζομαι εἰς τὴν γῆν ; Διατὶ νὰ μὴν ἀναγκάσω τ' ὀγληγορότερο νὰ γένω ἕνας τῆς συντροφιᾶς σας ;» «Ὄχι, ὄχι, ποτὲ διὰ ἐσὲ δὲν θέλει ἀνοιχτοῦν οἱ θύρες τοῦ οὐρανοῦ, ἂν πρῶτος ὁ Θεὸς δὲν σὲ λύσει ἀπὸ τὸ κορμί, αὐτὸς ὁ Θεὸς ποὺ ἔχει τὴν φεγγοβολισμένη ἐκκλησία ὁποὺ τώρα βλέπεις ὁμπρός σου. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι γεννημένοι μὲ τοιοῦτον νόμον, νὰ εἶναι πιστοὶ φυλακάτορες αὐτῆς τῆς σφαίρας, ἡ ὁποία εἶναι στὴν μέση αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ναοῦ, καὶ ἡ ὁποία λέγεται γῆς. Εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι δοσμένη ψυχὴ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ αἰώνια φωτερὰ τὰ ὁποῖα στρογγυλὰ εἶναι κι ἀπὸ θεῖα πνεύματα ἐμψυχωμένα, κυκλοφοροῦν καὶ περιφέρονται μὲ τόση ταχύτητα, ὁποὺ μελετώντας τα, τόσο βαθύνεται ὁ νοῦς μας, ὁποὺ ἡ μνήμη χάνει τὴν δύναμίν της. Λοιπὸν ἐσὺ καὶ οἱ ἄλλοι φοβόθεοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ κρατεῖτε μὲ εὐλάβεια τὴν ψυχὴ εἰς τὸ σῶμα καὶ νὰ μὴν ἀπεθυμήσετε ποτὲ νὰ χωρίσετε ἀπὸ τὴν ζωὴν χωρὶς τὴν γνώμη τοῦ Κυρίου· μὴ φανεῖ πὼς θέλετε νὰ παρακούσετε τὰ χρέη ὁποὺ ὁ Θεὸς ἐδιόρισε στὴν ἀνθρωπότητα.

Ἀλλ' ἐσύ, ὡς καθὼς ὁ πάππος σου, ὡς καθὼς ἐγὼ ποὺ σ' ἐγέννησα, νὰ ἐπιμελεῖσαι πάντα τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εὐσπλαχνίαν, ἀρετὲς ποὺ πρέπει νὰ ἔχομε διὰ τοὺς γονεῖς καὶ διὰ τοὺς δικούς, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον διὰ τὴν γλυκυτάτη πατρίδα. Ἔτσι πράττοντας θέλει χαρεῖς τοῦ οὐρανοῦ τὴν ζωήν, καὶ θέλει ἑνωθεῖς μὲ ἐκείνους ὁποὺ ἦτον μιὰ φορὰ εἰς τὴν γῆν καὶ ὁποὺ τώρα λυμένοι ἀπὸ τὸ κορμὶ κατοικοῦν ἐκεῖνον τὸν εὐτυχισμένον τόπον ποὺ βλέπεις». Καὶ εἶδα ἕναν κύκλον καὶ ἐφεγγοβόλαε περιστολισμένος ἀνάμεσα σὲ ἄπειρα φῶτα, τὸν ὁποῖον κύκλον, ὡς ἐμάθετε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, τὸν ὀνομάζετε ἡ ὁδὸς τῆς γαλαξίας, ἦγουν δρόμος γαλαχτερός. Καὶ ἐγὼ τότες ὁλοῦθε ἐκοίταζα κι ἤβλεπα ἀνήκουστα καὶ θαυμαστὰ πράγματα. Ἦτανε ἐκεῖ ἄστρα ποὺ ποτὲ δὲν ἐθεωρήσαμε ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ τόσο μεγάλα, ποὺ μήτε ποτὲ τὰ ὀνειριαστήκαμε. Τὸ μικρότερο ἀπ' ὅλα ἦτον ἐκεῖνο ποὺ εἶναι τὸ στερνὸ τοῦ οὐρανοῦ, τὸ πλέον σιμοτινὸ εἰς τὴν γῆ κι ὁποὺ φέγγει ἀπὸ ξένη φωτιά. Ἡ γῆς ἦτον πολὺ εὐκολονίκητη στὴν μεγαλότητα ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα ἀστέρια, τόσο ποὺ ἐντροπιάστηκα κι ἐδείλιασα διὰ τὸ βασίλειόν μας, ξανοίγοντάς το ἔτσι στενὸ στὴν ἴδιαν ἐπιφάνεια τῆς γῆς.

Καὶ ὅσο ἐγὼ πολύτερο τὸ ἐκοίταζα, «Ὡς πότε, μοῦ λέγει ὁ Ἀφρικανός, θέλει εἶσαι στὸ χῶμα σκυμμένος ; Δὲν θωρεῖς εἰς ποίους φωτεινοὺς ναοὺς ἐσὺ ἀνέβηκες ; Ἀπὸ ἐννιὰ κύκλους ἢ σφαῖρες εἶναι συνθεμένος ὁ κόσμος. Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κύκλους καὶ σφαῖρες εἶναι ὁ γυρτὸς οὐρανός, ποὺ σὺ βλέπεις, ὁ ὑψηλότατος, ὁ πλέον μακρυσμένος ἀπὸ ἐμᾶς, κι ὁποὺ ἀγκαλιάζει ὅλα τὰ ἐπίλοιπα· αὐτὸς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, κοσμοκράτορας καὶ κυβερνήτης ὅλης τῆς πλάσης. Εἰς τοῦτον τὸν οὐρανὸν εἶναι κολλημένα ἀστέρια ὁποὺ κυλοῦνται, παντοτινὰ ὁμοιοκίνητα μὲ αὐτόν. Κατώτερα εἶναι ἄλλα ἑφτὰ ἀστέρια, ὁποὺ σέρνονται τὸ ἐναντίο τοῦ οὐρανοῦ. Πρῶτο προβαίνει τὸ ἄστρο τοῦ Κρόνου. Ἔπειτα ἔρχεται ἡ λάμψη τοῦ Διός, γλυκύφεγγο ἀστέρι στὸ ἀνθρώπινο γένος. Ὕστερα ὁ φοβερὸς κοκκινισμένος Ἄρης· τέταρτος ἔρχεται ὁ Ἥλιος, βασιλέας καὶ κυβερνήτης εἰς ὅλα τ' ἄστρα, νοῦς καὶ τάξη τοῦ κόσμου, καὶ τόσης φωτεινάδας γεμᾶτος, ὁποὺ ὅλα τὰ πάντα στολίζει. Τὸν ἀκολουθεῖ ἡ Ἀφροδίτη, ταχυνὴ συντρόφισσά του εἰς τὴν Ἀνατολὴ καὶ βραδυνὴ εἰς τὴν Δύση. Τὸν ἀκολουθάει ὁ Ἑρμῆς, καὶ τέλος στερνότερο εἶναι τὸ Φεγγάρι, ἀπὸ τοῦ ἥλιου τὲς ἀκτῖνες φλογισμένο. Ἀποκάτου τῆς Σελήνης ὅλα εἶναι ὑποκείμενα εἰς τὸν θάνατον καὶ εἰς τὴν φθορά. Ξεχωρίζοντας τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς διὰ θεία χάρη δοσμένη στοὺς ἀνθρώπους, ὅσα εἶναι ἀπάνου

ἀπὸ τὴν Σελήνη εἶναι αἰώνια. Ἡ γῆς εἶναι εἰς τὸ κέντρο τῶν ἀστέρων καὶ δὲν κουνιέται, καὶ ὅλα τὰ σώματα φέρνονται εἰς αὐτὴν συρμένα ἀπὸ τὸ φυσικόν τους βάρος».

Ἐγὼ ἐκοίταζα σαστισμένος. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐξανάλθα στὸν ἑαυτό μου: Τ' εἶναι, τ' εἶναι, εἶπα, ἐτούτη ἡ ἁρμονία, τόσο μεγάλη καὶ γλυκειά, ὁποὺ χτυπάει τὴν ἀκοήν μου; Αὐτὴ ἡ ἁρμονία, μοῦ εἶπε, πρυέρχεται ἀπὸ τ' ἀστέρια, ἐπειδὴ εἶναι τεχνικὰ διαμοιρασμένα τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο στὰ διαστήματά τους, καὶ στὸ κίνημα ποὺ ἔχουν καὶ σμίγοντας τὰ ὀξύτονα μὲ τὰ βαρύτονα προξενοῦν ταχτικὰ διάφορες μελωδίες. Δὲν ἠμποροῦν τόσο μεγάλα κινήματα νὰ γενοῦν μὲ σιγὴ καὶ ἡ φύσις θέλει ὅτι, ἂν ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρη βγαίνουν ὀξύτονα, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη πρέπει νὰ σημαίνουνε τὰ βαρύτονα· καὶ αὐτὲς οἱ ἀνομοιότητες προξενοῦν τὴν συμφωνία τῆς μουσικῆς. Ὁ ἀστροχυμένος οὐρανὸς ὁποὺ εἶναι στὰ ὕψη κορυφὴ τοῦ παντὸς κουνιέται ὀγληγορότερα κι ἔχει ἕναν ἦχον ὀξύτονον, καὶ τὸ χαμηλότατο φεγγάρι βαρύτατα ἀντιλαλεῖ. Ἡ γῆς στέκει ἀκούνιστη, ζωσμένη ἀπὸ τὸν ἐπίλοιπον κόσμον. Εἰς τοιοῦτον τρόπον ὅλα αὐτὰ τὰ κινήματα δίνουν ἑφτὰ φωνὲς ἢ ρυθμοὺς διαφορετικούς (ἑφτὰ λέγω, ἐπειδὴ τὸ ἴδιο βαρεῖ ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ Ἀφροδίτη). Σωστὰ οἱ σοφοὶ τὸν ἀριθμὸν ἑφτά, ἁρμοστὴν πολλῶν πραγμάτων νομίζουν. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ γενναῖοι, οἱ ὁποῖοι ἢ μὲ τὰ τραγούδια ἢ μὲ τὰ λαλούμενα ἐμιμήθηκαν τὴν ἁρμονία τοῦ οὐρανοῦ, ἐδῶ θέλει ἔλθουν, ὡς καθὼς καὶ ὅσοι ἄλλοι ἄνθρωποι ἐπιμελήθηκαν μὲ τὴν ἐξυπνάδα τοῦ νοῦ θεῖες ἐπιστῆμες.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ μεγάλο ἀλαλητὸ τοῦ οὐρανοῦ τὰ αὐτία σας ἐκουφάθηκαν καὶ ἀληθινὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν εἶναι ἄλλη αἴσθησις πλέον ἀνήμπορη ἀπὸ τὴν ἀκοή. Ἔτσι ἐκεῖ ποὺ ὁ Νεῖλος, εἰς τὸν τόπον ὀνομαζόμενον Κατάδουπα, ρίχνει τὰ νερά του ἀπὸ τὰ ψηλὰ βουνὰ στὰ λαγκάδια, τὸ ἔθνος ὁποὺ εἶναι τριγύρου, ἀπὸ τὴν μεγαλότητα τοῦ ἀντίλαλου, ἔχει χαϊμένη τὴν ἀκοή. Λοιπὸν δὲν εἶναι παράξενο πρᾶγμα, ἂν οἱ ἄνθρωποι εἶναι καταπλακωμένοι ἀπὸ τὸ φοβερὸ κίνημα τοῦ κόσμου, καὶ δὲν αἰσθάνουνται τὴν μουσική του, καθὼς τὰ μάτια σας θαμπωμένα δὲν ἠμποροῦν νὰ βαστάξουν τὴν ἀκτινοβολία τοῦ ἥλιου.—Ἀγκαλὰ καὶ νὰ ἤμουν ἐκστατικὸς εἰς ὅ,τι ἔβλεπα καὶ εἰς ὅ,τι μοῦ ἔλεγε ὁ Ἀφρικανός, ὅμως κάπου κάπου ἔριχνα τὰ μάτια μου εἰς τὴν γῆν.

Καταλαβαίνω, μοῦ εἶπε, ὅτι πάντα κοιτᾶς τὰ καλύβια τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα, ἂν σοῦ φανοῦν ἔτσι οὐτιδανά, ὡς καθὼς εἶναι, στοὺς οὐρανοὺς πάντα ξάμωνε καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καταφρόνα. Τί φήμη ἢ δόξα ἠμπορεῖς νὰ ἐλπίσεις ἀπὸ τὰ χείλη τῶν ἀνθρώπων; Ἡ γῆς εἶναι ἐδῶ κι ἐκεῖ κατοικημένη, κι ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ κατοικημένα στενεύματα, πελάγη ξανοίγεις καὶ πλατειὲς ἐρημιές. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔθνη εἶναι ἔτσι διαμοιρασμένα εἰς τὴν σφαίρα τῆς γῆς, ποὺ τὸ ἕνα δὲν ἀκούει διὰ τὸ ἄλλο καὶ δὲν τυχαίνει ποτὲ μεταξύ τους συναλλαγὴ ἐπαίνου καὶ δόξας.

Νά, ἡ Γῆς εἶναι περιτριγυρισμένη σὰν ἀπὸ πέντε ζωνάρια, δύο ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ ἐναντιώτατα, καὶ τὰ μακρύτερα ἀνάμεσά τους, καὶ ποὺ καθένα ἀκουμπάει στὸν οὐρανό, ἔχουν ἀπάνου τους παντοτινὸ ἀπόγειο καὶ χιόνι· τὸ ἄλλο μεγάλο ζωνάρι ποὺ δένει τὴν μέση τῆς σφαίρας εἶναι καταφλογισμένο ἀπὸ τοῦ ἥλιου τὴν λαύρα. Δύο μοναχὰ ζῶνες εἶναι κατοικημένες, ἐκεῖνες τοῦ Νότου καὶ τοῦ Βοριᾶ. Οἱ ἄνδρες τῆς πρώτης εἶναι ἀντιπόδι εἰς ἐσᾶς, καὶ δὲν ἔχετε μ' αὐτοὺς συναναστροφή. Ἐσεῖς γεωργεῖτε τὸν Βοριά, καὶ πόσο εἶναι στενοχωρισμένα τὰ ὅριά σας ξανοίγεις, ἐπειδὴ ὅλη αὐτὴ ἡ γῆς ὁποὺ κατοικεῖτε, στενὴ εἰς τὲς κορφές, πλατύτερη εἰς τὴν κοιλιά, εἶναι ἕνα μικρὸ νησὶ περιαγκαλιασμένο ἀπὸ τὸ πέλαο ποὺ Ἀτλαντικό, ποὺ Ὠκεανό, ποὺ μεγάλο Πέλαγος σεῖς καλεῖτε, τὸ ὁποῖο ὄνομα τόσο δὲν τοῦ ἁρμόζει τώρα κατάλαβε.

Εἰς αὐτὲς τὲς καλογνωρισμένες γές, ποιανοῦ τὸ ὄνομα μελετιέται στὸν Καύκασο, ἢ ἐπέρασε τὸν ποταμὸ τοῦ Γάγγη; Λοιπόν, ἂν τὸ ὄνομά σας μένει ἄγνωστο στὴν ἴδια γειτονιά, πῶς θέλει φθάσει στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴν Δύση καὶ στὰ σύνορα τοῦ Νότου καὶ τοῦ Βοριᾶ; Αὐτὰ καλομελέτησε καὶ ἰδὲς εἰς πόσο μικρὴ σκηνὴ λημεριάζει ἡ δόξα τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτοὶ ποὺ σὲ ἐγνώρισαν, ὡς πότε θέλει σ' ἐνθυμοῦνται καὶ ὡς πότε θέλει λαλοῦν τ' ὄνομά σου; Καὶ ἂν ἀκόμη τὰ ἐγγόνια ἐπαράδιναν εἰς τὰ ἐγγόνια μὲ ἱερολατρεία τοὺς ἐπαίνους μας καὶ τὸ ὄνομά μας, ὅμως, διὰ τὲς νεροσυρμὲς καὶ τὲς γλῶσσες τῆς φωτιᾶς ποὺ πετιοῦνται ἀπὸ τὰ θυμωμένα σπλάχνα τῆς γῆς καὶ διὰ τοὺς σεισμοὺς ποὺ ἀπαράλλαχτα συμβαίνουν στὸν κόσμο, ὄχι αἰώνια, ἀλλὰ μήτε πολυκαιρινὴ δόξα ἤθελε λάβουμε ποτέ. Καὶ τίνος δὲν μαραίνεται ἡ καρδιὰ νὰ ἠξεύρει πῶς ἠμπορεῖ νὰ εἶναι γνωρισμένος ἀπὸ τὶς ἐρχόμενες γενιές, ἀλλὰ ἀγνώριστος μένει πλέον στοὺς ἀνθρώπους καὶ φυλὲς ποὺ ἀπέρασαν, φυλὲς ἀναρίφνητες καὶ βεβαιότερα καλύτερες ἀπὸ ἐμᾶς;

Σοῦ λέγω ἀκόμα, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι ὁποὺ θέλουν γνωρίσει τ' ὄνομά σου, κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς

δὲν ἠμπορεῖ νὰ περιέχει στὴν ἐνθύμησή του μήτε τὰ γεναμένα ἑνὸς χρόνου, ἐπειδὴ χρόνος ἀληθινὰ νομίζεται ὄχι ἐκεῖνος ὁπού μετριέται μὲ τὸ κίνημα μονάχα ἑνὸς ἄστρου, τοῦ ἥλιου, ἀλλ' ὅταν ὅλα τ' ἄστρα μαζί, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ καὶ μακρινὰ γυρίσματα ξαναλθοῦν μὲ ὅλον τὸν οὐρανὸν εἰς τὸν τόπον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπρωτοβγῆκαν· καὶ πόσες μυριάδες αἰῶνες χρειάζονται διὰ τοῦτο, χάνεται ὁ νοῦς μου νὰ σοῦ τὸ λέγει. Καθὼς ὅταν ἡ ψυχὴ τοῦ Ρωμύλου ἀνέβη στὰ οὐράνια, ἐφάνη ὁ ἥλιος νὰ λείπει καὶ νὰ σβένεται ἀπὸ τὸν κόσμο, ἔτσι ὅταν ξαναγένει ἔκλειψις ἡλίου στὴν ἴδια στιγμή, καὶ στὴν ἴδια μεριὰ τοῦ οὐρανοῦ, θέλει εἶναι σημάδι ὅτι ἡ μεγάλη χρονιὰ ἐτελείωσε καὶ ὅλα τ' ἄστρα ἐξαναλθαν στὸν τόπον τους· ἀλλὰ ἤξευρε ὅτι μήτε τὸ εἰκοστὸ μέρος τῆς χρονιᾶς ἐτούτης εἶναι ἀκόμη περασμένο.

Ὥστε, ἂν ἀπελπιστεῖς ν' ἀνέβεις εἰς τὰ οὐράνια, ὅθεν εἶναι ἑτοιμασμένη κάθε ἡδονὴ διὰ τοὺς γενναίους ἀνθρώπους, τί σοῦ ἀπομένει εἰς τὴν γῆν; Μιὰ δόξα ποὺ δὲν πιάνει μήτε ἕνα μικρὸ μερίδιο ἑνὸς χρόνου. Λοιπόν, ἂν θέλεις ψηλὰ νὰ ξαμώνει ὁ λογισμός σου καὶ παντοτινή σου ναὐτοκία νὰ στοχάζεσαι τὰ οὐράνια, καταφρόνα τὲς φλυαρίες τῆς ἀμάθειας, καὶ μὴν προσμένεις ἀνταμοιβὴ στὴν ἀρετή σου ἀπὸ τὰ χαρίσματα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ παρθενία καὶ ἡ εὐμορφιὰ τῆς ἀρετῆς νὰ σὲ σέρνει εἰς τὰ ἀγαθὰ ἔργα, ὄχι ὁ πόθος τοῦ προικιοῦ. Τὸ πῶς οἱ ἄλλοι θέλει ὁμιλήσουνε διὰ σένα αὐτόν, ὡς τὸ στοχαστοῦνε θέλει ὁμιλήσουνε. Βέβαια, ἀλλὰ ἡ φωνή τους δὲν ἀκούεται παρὰ στὰ στενὰ ποὺ σοῦ ἔδειξα. Κανενὸς τὸ ὄνομα δὲν θὰ μείνει· σβένεται μὲ τὲς γενεὲς ποὺ ἀδιάκοπα πέφτουν στὸν Ἅδη καὶ τὸ ἀλησμονοῦν παντελῶς οἱ μεταγενέστεροι.

Ἔτσι μοῦ ἐμίλησε, κι ἐγὼ (εἶπα): «Ἀγκαλὰ κι ἐγὼ πάντα ν' ἀκολούθησα τὰ τιμημένα πατήματα ἐσὲ καὶ τοῦ πατέρα μου, τώρα ὅμως ποὺ ἀκούω πόσο καθαρὴ χαρὰ ἀκαρτερεῖ στοὺς οὐρανούς τοὺς εὐεργέτες τῆς πατρίδας, τόσο πολύτερο χαίρουμαι κι ἐγκαρδιώνουμαι εἰς τὸν δρόμον ποὺ ἐπάτησα.—Καὶ ἐκεῖνος: «Ἀνδρειεύου, λοιπόν, κι ἔχε στὸν νοῦν, ὅτι ἐσὺ δὲν εἶσαι ὑποκείμενος εἰς τὸν χάρον, ἀλλὰ τὸ κορμί σου. Ἐπειδὴ ἐσὺ δὲν εἶσαι ὅ,τι δείχνει ἡ ἐξωτερική σου σου μορφή· τὸ εἶναι τοῦ καθενὸς δὲν στέκει εἰς αὐτὸ τὸ σχῆμα ὁπού δείχνομε μὲ τὸ δάχτυλο, ἀλλὰ στέκει εἰς τὴν ψυχήν του. Ἤξευρε ὅτι εἶσαι Θεός, ἐπειδὴ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μέσα στὰ σπλάχνα τοῦ ἀνθρώπου μιλεῖ καὶ ἀκούει, ἐνθυμᾶται καὶ προβλέπει καὶ κυβερνάει ὅλο τὸ σῶμα, ὡς ὁ Παντοκράτορας κυβερνάει ὅλην τὴν οἰκουμένη· καὶ ὡς καθὼς ὁ Θεὸς εἶναι ἐπιστάτης ἀπάνου σ' ἕναν κόσμον ὑποκείμενον σὲ κάποια του μέρη εἰς φθορά, ἔτσι κι ὁ ἄνθρωπος φῶς αἰώνιο ἀθανασίας ἀπάνου σ' ἕνα φθαρτὸ σῶμα βασιλεύει.

Ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα ποὺ πάντα κινιέται εἶναι αἰώνιο· ἀλλὰ τὸ σῶμα ποὺ δέχεται ἀλλοῦθε τὴν κίνηση καὶ τὴν κοινωνεῖ ἀκόμη εἰς ἄλλα σώματα, εὐθὺς ὁπού τοῦ πάψει ἡ κίνηση, ἀνάγκη εἶναι νὰ σωθεῖ καὶ ἡ ζωή του. Ἐκεῖνο μοναχὰ ποὺ εἶναι αὐτοκίνητο ποτὲ δὲν παύει. Καὶ πῶς νὰ πάψει, ἐνῶ ἡ φύσις του θεμελιώνεται στὸ κίνημα; Μάλιστα τὰ αὐτοκίνητα εἶναι ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἀρχὴ σ' ὅλα τ' ἄλλα ποὺ κινοῦνται. Ἡ ἀρχὴ ὅμως δὲν ἔχει ρίζα, δὲν γνωρίζει γονεῖς· ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ὅλα τὰ πράγματα ἐγεννήθηκαν κι ἂν ἡ ἀρχὴ ἤθελε λάβει ἀλλοῦθε τὴν γέννα, δὲν ἤθελε εἶναι πλέον ἀρχή· λοιπὸν ἂν ποτὲ δὲν ἐγεννήθη, μήτε ποτὲ ἀποθνήσκει. Ἐπειδὴ πῶς, ἀφοῦ ἤθελε σβησθεῖ μία ἀρχή, ἠμποροῦσε νὰ ξαναγεννηθεῖ ἀπὸ μιὰν ἄλλη, ἡ αὐτὴ ἡ ἴδια νὰ ξανανοιώσει ἄλλην ἀρχή; Ὅταν λέμε ἀρχή, πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὴν πρώτη κορυφὴ τῶν πραγμάτων. Ἔτσι ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως στέκει εἰς τὰ ὄντα ὁπού εἶναι αὐτοκίνητα· καὶ αὐτὴ μήτε ἐγεννήθη, μήτε ἀποθαίνει. Ἀλλιώτικα, ὅλος ὁ οὐρανὸς ἤθελε σεισθεῖ καὶ ἤθελε πέσει· ἡ φύσις ὅλη ἤθελε μείνει σταματισμένη καὶ δὲν ἤθελε βρίσκει καμμιὰ δύναμη ποὺ νὰ τῆς δώσει τὸ πρῶτο της κίνημα.

Λοιπόν, ἂν εἶναι φανερὸ ὅτι ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα εἶναι αἰώνιο, ὁποὺ εἶναι αὐτοκίνητο, ποιὸς ἠμπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ αὐτὴν τὴν φύσιν εἰς τὲς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων; Εἶναι ἄψυχο κάθε πρᾶγμα ὁποὺ κινιέται ἀπὸ ἐξωτερικὴ ἀφορμή, ἀλλὰ τὸ ἐμψυχωμένο πρᾶγμα ἔχει στὸν ἑαυτόν του τὴν αἰτία τῆς ζωῆς καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀρετὴ καὶ ἡ φύση τῆς ψυχῆς. Λοιπόν, ἂν αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἀνάμεσα σὲ τόσα ἄλλα ὄντα ἔχει ἀφ' ἑαυτοῦ της τὸ κίνημα, ποτὲ δὲν ἐγεννήθη καὶ εἶναι παντοτινή.

Αὐτὴν τὴν ψυχὴ γύμναζε στὴν γενναιότητα· ἁγιότατες εἶναι οἱ προθυμίες καὶ οἱ φροντίδες διὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Ἀπὸ ἀνδραγαθήματα στολισμένος πολύ, ἐλεύθερα θέλει ἀνεβεῖς εἰς τὰ οὐράνια. Πολὺ θέλει σὲ ὠφελήσει, ἂν, ὄντας ἀκόμη εἰς τὴν καταχνιὰ τῆς γῆς, μελετᾶς πάντα τὰ θεῖα καὶ τὰ οὐράνια πράγματα καὶ λύεσαι, ὅσο εἶναι δυνατό, ἀπὸ τὴν φθαρμένην ὕλη τοῦ κορμιοῦ. Ἐκείνων οἱ ψυχὲς ποὺ ἀπολύθηκαν στὲς ἡδονὲς τοῦ κορμιοῦ κι ἔζησαν ὡς δοῦλοι τους, καὶ συνε-

παρμένοι ἀπὸ τὴν λύσσα τοῦ πάθους τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα δίκαια ἐκαταπάτησαν, αὐτοὶ ἀπὸ τὸ σῶμα λυμένοι περιφέρονται βασανισμένοι τριγύρου τῆς Γῆς, καὶ δὲν ἠμποροῦν ἐδῶ ν' ἀναπάψουν, παρὰ ἀφοῦ μύριοι ἀπεράσουν αἰῶνες...

Ἔτσι εἶπε' ἄφαντος ἔγινε κι ἐγὼ ἐξύπνησα...

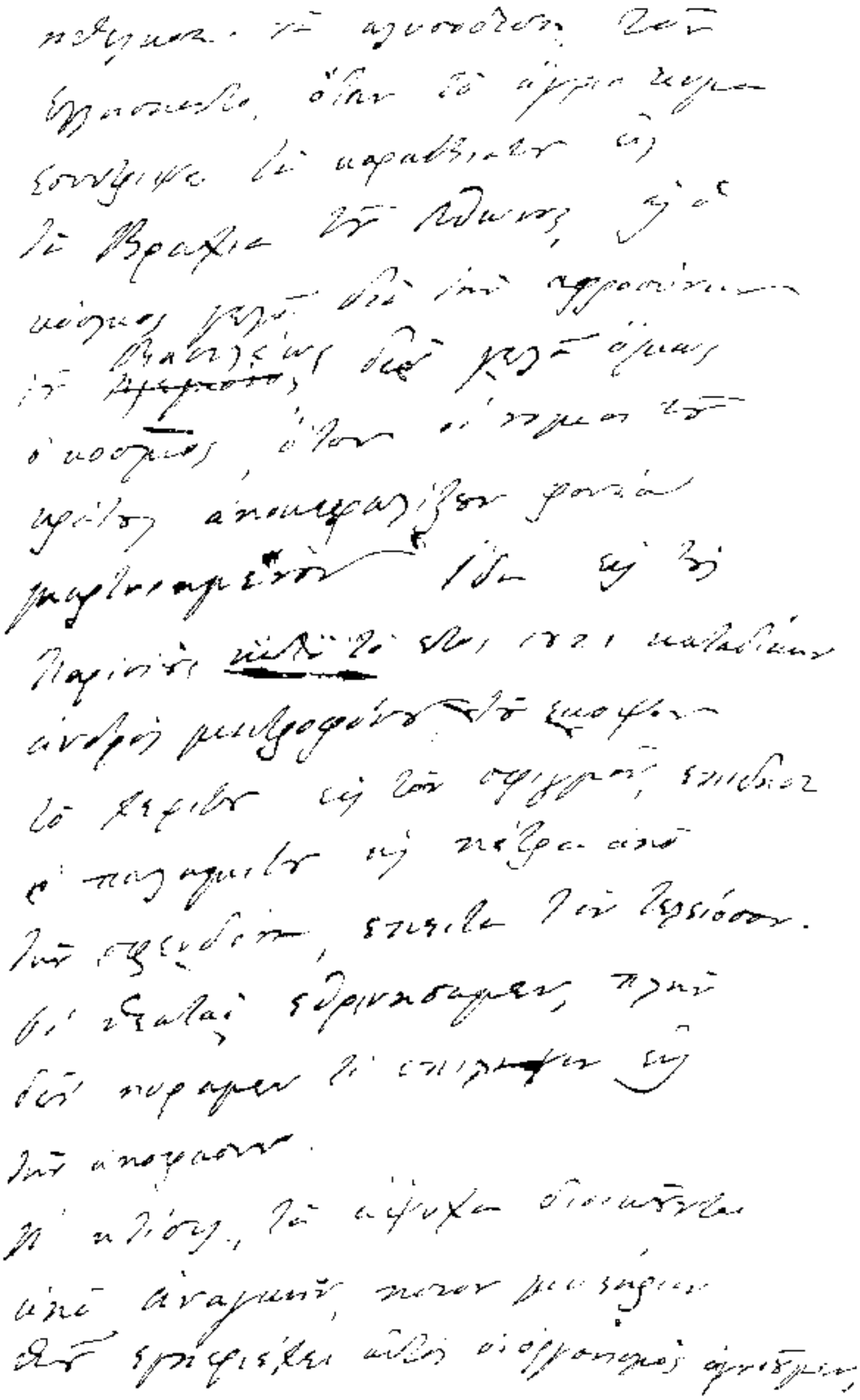

Αὐτόγραφο τοῦ Γεωργίου Τερτσέτη
(Ἀπὸ λόγο του τῆς 16.1.1849, Βλ. σ. 362).